

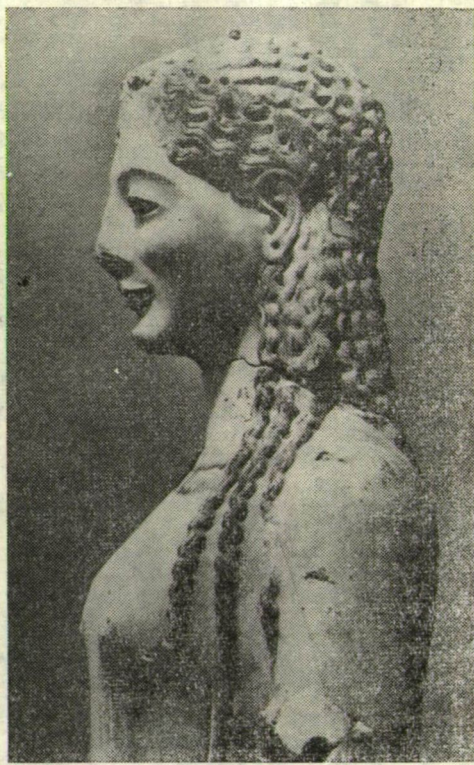
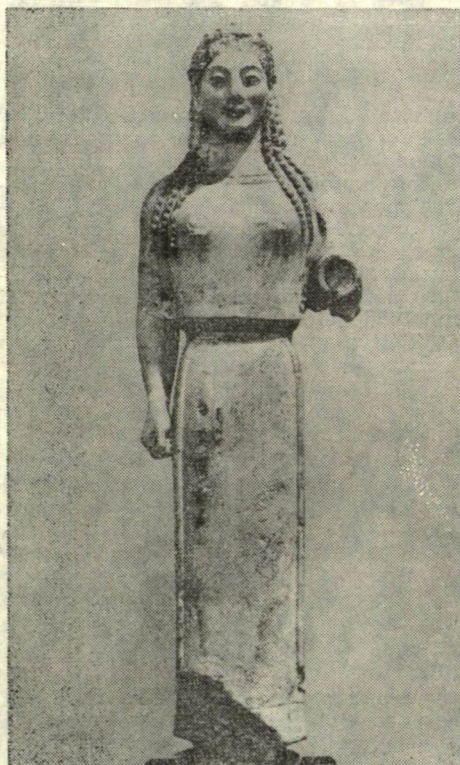
datszerkezetek szövetéből is kivethető a társadalmi megérintettség, a világnézeti tudatosság sugallata, az az őszinte készség, ahogyan alkotótehetségeink a dolgozó tömegek érdekeihez igazodnak, műveikkel a közjóra apellálnak. A mindenáron való teoretizálás helyett inkább a történetek rendszerezése, a szándékoók és a megvalósult elképzelések analízise, a tervek felvetítése tartható igazán hasznosnak, az olyanféle részletes tájékoztató, mint amilyen Dömötör Jánosé Németh József pályafutásáról, melynek állomásai, fordulatai, motívumai, munkás hétköznapijai, légköri viszonyai minden tetszetős elméletnél többet árulnak el a vásárhelyiség lényegéről. Messzebbvezető általánosításokat, vitathatatlanabb tanulságokat majd akkor lehet levonni a vásárhelyi művészetről, ha számos tanulmány, kisebb-nagyobb monográfia közreadásával mind több érv sorakoztatható fel műtörténeti hitele, szocialista szellemisége, emberbarát célzatossága, realista koncepciója, úttörőjellegű proletárhumanizmusa mellett.

POGÁNY Ö. GÁBOR

MŰVEK, ÉLMÉNYEK, MESTEREK

MIÉRT SZÉPEK A KÓRÉK?

Nem új dolog a társművészetek együttműködésének modern követelménye, mely igyekszik összhangot létrehozni a műalkotás és építészeti, természeti környezete között. Minden mű, a legrégebbiek is alá voltak vetve e szabálynak, ezért van az, hogy saját levegőjünkben, születésük helyén teljesebben fejtik ki hatásukat, mint akkor, ha tőle messzeszakadva besorolják őket egy-egy nagy múzeum szűk felvonultató gyűjteményeibe.

Ha az ember megmászta az athéni Akropolishoz vezető lépcsőket, végiglátogatta a ragyogó kék ég alatt a görögség varázsát sugárzó, fennmaradt épületeket, a Propylaiát, a kis Niké templomot, az Erechtheiont, a Parthéonot és a művészet történetének többi „szent helyét”, ha újból és újból visszatérve a hely túlsó csúcskében felkeresi a Parthénon szintje alá süllyesztett Akropolis Múzeumot, és ott találkozik az „odaválói” szobrokkal, akkor egyszerre olyan közel kerül az archaikus görög művészethez, mint sehol a világban.

Minden új művészeti korszak „provinciális” legalábbis eleinte — valamilyen előzményéhez képest. A művészet nem „fejlődik”, hanem *előrehalad*, a keletkező új sokszor több tekintetben mögötte marad a réginek. Az egyiptomiak évezredekkel a görögök előtt jártak, de a görögség mégis csodát teremtett, s azóta a rómaiakon át hány meg hány népnek lett a művészetben tanítómestere...

Az Akropolis Múzeum egyik — rendezés tekintetében is bámulatra méltó — lenyűgöző pontja az a terem, melyben karéjban állnak az i. e. 6. századból való kóré szobrok. A titokzatos mosolyú, gyönyörű márványnőket akkor rendelték fogadalmi ajándékokként a városi előkelők, akkor alkották a szobrászok, amikor a görög művészet a klasszikus korszakot megelőző archaikus korszak csúcsához érkezett. A szobrok még egyedül a kultusz szolgálatára születtek, de formáikat átjárta már a bekövetkező művészi lehetőségek előérzete. Akár Beato Angelico és Giotto táján a reneszánsz hajnalán, találkozott a formákban a kultusz rendje és a világ újonnan meglátott szépségeinek, megnyíló felfedezéseinek üzenete.

Ha a görög kultúra virágzásának ideje az emberiség boldog gyermekkorára, akkor e gyermekorból is az eszmélés legboldogabb pillanatairól adnak hírt a kórék.

A jobb lábbal kilépő, szandáljaik alapján ion-műveknek ítélt szobrokat az idő tovább komponálta. Festésük csak nyomokban maradt fenn, orruk hegye és áldozati ajándékot — gyümölcsöt, vázát — tartó kezük letörött. Végtagjaikból inkább csak a testükhöz simuló kar és kéz maradt meg, mellyel kecsesen tartják a ritmikusan redőzött ruhájuk szegélyét. Öltözetük változatos, ki-ki a saját ízlése szerint viseli a sűrű redőzetű chitont és fölötte a vállakon nagyobb redőkbe omló, díszes szegélyű kendőt. A nagyvonalúan s mégis aprólékos gondnal kimunkált drapéria a női test formáit hangsúlyozza. A lepel nem rejt, hanem kiemeli, olyan módon, aminek — úgy mondhatjuk — a természetes életöröm szab mértékét.

Az arcok különben is magukra vonják a tekintetet. A kórék felül szalag tartotta, remekül fésült, vállukra, hátukra omló hajfonatainak keretében az istennőkéhez hasonló arcok olyan valóságosak, hogy már egyéniségeket érzünk mögöttük. A 679-es — mert a múzeumi számozás alapján emlegetik őket — a legkorábbi, i. e. 540 körüli, redőzetlen ruhája miatt is megkülönböztetett kóré például szinte a krétai vázák „párisi nő” típusával rokon. A 674-es „déli”, sötétbarna szépség. Van köztük asszonyos, termetes, határozott egyéniség, van lenszöke, arcával szinte késő-gótikus madonnák finomságára emlékeztető. Külön-külön mindegyik önmagában is remekmű valamennyi együtt a plasztikai remekművek szimfóniája.

Kultikus szobrok nem lehetnek élő emberek hasonmásai, ez szigorú tilalomba ütközött. Emelkedettek és idealizáltak ezért, de mégis elevenek. A szobrászatnak jót tesz, ha nem vész el a lemásolható részletek utánzásában, de már nem kötik meg merev rituális törvények sem.

Tulajdonképpen nem sokat tudunk a kórékról. A Déméter kultusz hívta életre fogadalmi szobraikat. E kultusz központja Athénhez közel, Eleusisban volt. Az eleusisi misztériumok beavatottjai igen keveset árultak el titkaikból. Persephonét, Déméter leányát nevezték Kóré-nak, leányistennek. A föld és kenyér istennőjének leányát elrabolta az alvilág királya, a halál ura, ahogyan a kopár földbe belevetik ősszel az életet rejtő magot. Elmúlás és termékenység, élet és halál összefüggéseit fedte fel tavasszal az ősszel beavatott görögöknek az eleusisi misztérium. Beavatottak csak görögök lehettek, valahogyan előre átéltek a halált és a végleges elmúlás utánra a beavatottság más haladókénál jobb folytatást ígért nekik a megújulás isteni erővel való szövetségben.

A kórék titokzatos mosolyában is a végső emberi kérdések misztériuma tükröződik egy összetartó közösség értelmezésében. Hogy miért szépek, annak ezer oka lehet, de végül is szépségüket plasztikailag valósították meg alkotóik; szavakkal, ismeretekkel, reánk gyakorolt hatásuk leírásával csak közelíthetjük, újból meg nem foghatjuk bennük, ami bennük szobrászi nyelven jutott kifejezésre.